

Проблема соціалізації особистості в колективі. // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя засобами інноваційних технологій: Зб. наук. праць / За заг. ред. Л.В. Калініної, О.Є. Антонової. – Вип. 3. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 232 с., С. 201 – 206.

Карплюк С.О.,
аспірант

Проблема соціалізації особистості в колективі.

Важливою проблемою розвитку нашої держави є гармонізація взаємин суспільства з кожною окремо взятою особистістю, тобто її соціалізація. Особливо важливою є соціалізація підростаючого покоління, зокрема – підлітків та юнацтва. Саме в період отрочества та юності складаються основні структурні компоненти особистості, якісні характеристики якої, в істотному ступені залежать від ступеня педагогізації навколишнього середовища.

Соціальне самовизначення молодшої людини однаково актуально й для минулого, і для теперішнього часу, але воно істотно залежить від соціально-політичної й економічної системи суспільства. Це процес, що безупинно змінюється за своїм характером.

Соціалізація молоді є складним безперервним процесом, при якому, з одного боку, потреби окремо взятої особистості адаптуються до потреб суспільних, але ця адаптація носить не пасивний характер, що приводить до конформізму, це активний творчий процес присвоєння загальнолюдських цінностей, коли індивід проявляє всю міць своїх сутнісних сил, добровільно відшукуючи свою роль у суспільстві, самоактуалізуючись. З іншої, суспільство формує норму моралі й поведінки, педагогічно доцільні форми взаємин між людьми в родині, у шкільному й студентському колективі, в інших соціальних середовищах, що оточують людину.

По істині могутнім стимулом для розвитку дітей, підлітків і юнацтва, розквіту їхніх здібностей, розширення діапазону інтересів, гуманізації думок, почуттів і вчинків, творчої активності є колектив і, зокрема, колективні об'єднання, що представляють феноменальну педагогічну систему, де процес формування й розвитку індивіда не обмежується "соціальним замовленням", а здійснюється на основі домінуючих потреб і мотивів поведінки.

Хоча при всіх позитивних сторонах колективу, можна відзначити, що він яскраво піддається стану політики, економіки, ідеології, освіти й культури. Прикладом є час командно-адміністративного стилю. Як показує практика, що підростає покоління, при відносно низькій культурі не тільки не приносить очікуваного відновлення втрачених сил, розквіту творчих здібностей тощо, а навпроти перетворюється в криміногенний фактор суспільства.

У вітчизняній науці питанням соціалізації підростаючого покоління в умовах командно-адміністративної системи приділялася незначна увага. Фрагментарність існуючих теоретичних розробок і обмеженість емпіричного матеріалу з даної проблеми, істотно знижує ефективність практичних заходів у сфері спільної діяльності і спілкування молоді, що також спричинює необхідність і актуальність даного дослідження. Соціалізація особистості в колективі, яка зумовлена новою соціальною, економічною та міжкультурною ситуацією, знайшла своє відображення і стала об'єктом спеціальних досліджень у роботах Г. Саллівана, Дж. Г. Міда, Т. Парсонса, Б. Скіннера, О. Бріма, Шомбара де Лова, Б. Берксона, Г. Уолтера, Р. Бориса, Ж. Піаже, Д. Мунді, М. Каплана, Л.С. Виготського, П.Л. Гальперіна, А.П. Леонтьєва, С.Л. Рубенштейна, И.С. Кона, Б.Д. Паригіна, Д.Р. Келлі, А.С. Макаренка, А.В. Мудрика, В.А. Сухомлинського та інших вітчизняних та зарубіжних вчених.

Разом з тим, незважаючи на активні пошуки шляхів вирішення даної проблеми, в наш час існує ряд мало досліджених областей цього питання. Важливим на сучасному етапі розвитку суспільства є соціалізуючий вплив колективу на особистість у сфері спільної діяльності.

Соціалізація особистості в колективі – одне із провідних понять соціальної педагогіки, яке відображає досить складне соціальне явище. Незважаючи на існування різних визначень цього поняття, загальним для усіх підходів є розгляд її як результату й механізму набуття особистістю соціального досвіду в процесі життєдіяльності (див. рис. 1).

Соціалізацію не можна ототожнювати з розвитком особистості, що відбувається поза колективом, а також не можна зводити її до виховання у вузькому педагогічному значенні оскільки вона заснована на двосторонній активності суб'єктів.

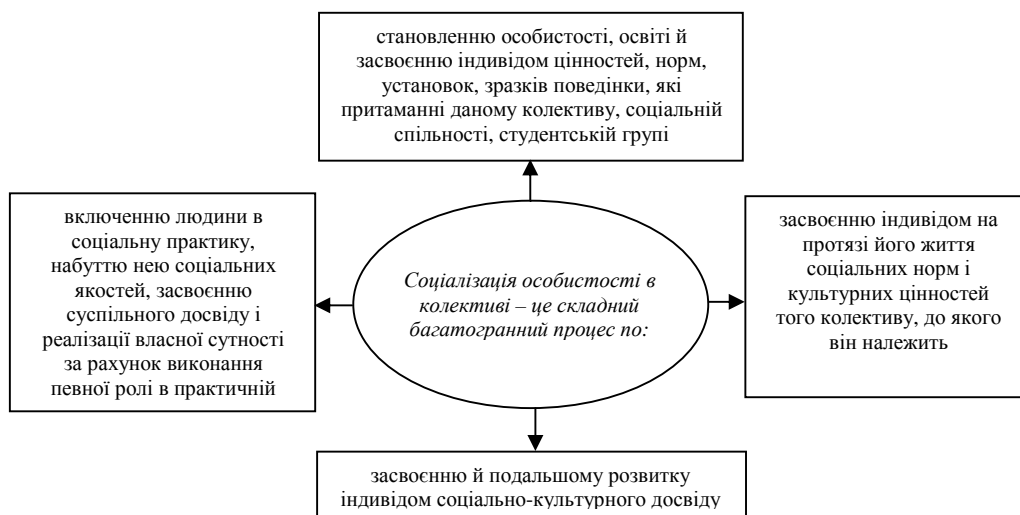

Рис. 1. Соціалізація особистості в колективі

Процес соціалізації індивіда протікає на трьох рівнях, причому на кожному з цих рівнів особистість проходить певні стадії та етапи, що характеризуються формуванням нових потреб, їхнім усвідомленням та переходом у систему цінностей (див. табл. 2). Так, наприклад, на біологічному рівні відбувається зв'язок організму людини з середовищем, що її оточує. Людина, так само як і будь-яка рослина або тварина є частиною космосу. Вона піддається впливу погоди, фазам місяця й інших природних явищ. Цьому рівню притаманні наступні стадії:

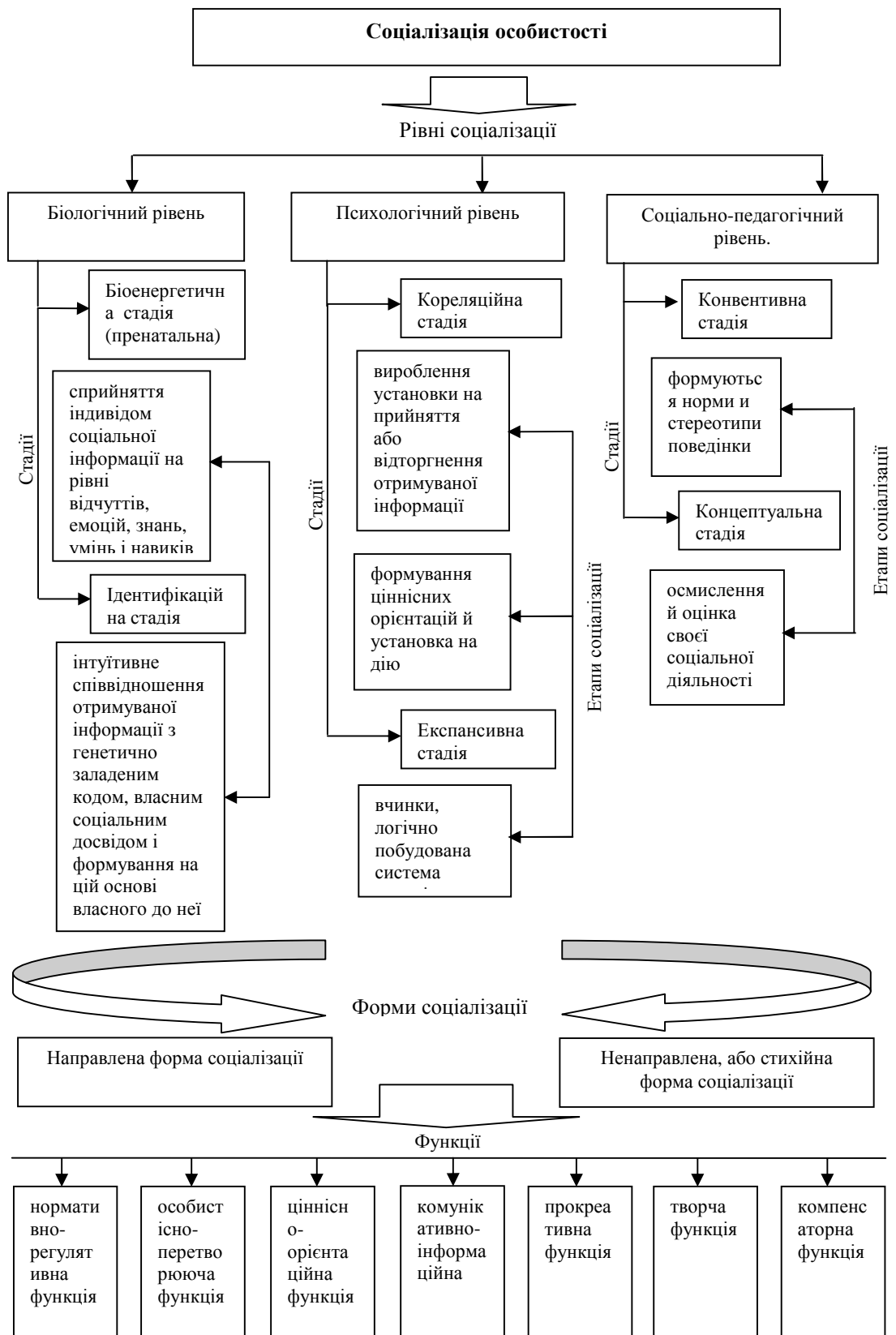
- **біоенергетична** (з 3-5 місяців ембріонального розвитку). На цій стадії відбувається "освоєння" дитиною світу на рівні сенсорної системи (смаку, шкірної чутливості, слуху) та враховується фактор своєчасної подачі інформації;
- **ідентифікаційна** (до 3-х років). Їде ототожнення себе з усім, що оточує дитину, від меблів, іграшок, до мами, тата, тварин, рослинного світу; становлення й функціонування так званого "сенсомоторного, домовленевого, практичного інтелекту" (Ж. Піаже). Першорядного значення набувають глибинні переживання та фактор, що спричинює сильний вплив на особистість – колектив, у якому переважно перебуває молода людина (двір, друзі, студентська група, родина);

Психологічний рівень характеризується виділенням двох сторін особистості – як суб'єкта, так і об'єкта суспільних взаємин. Під суб'єктом розуміється діяльнісний початок індивіда, процес активного впливу на себе (самореалізація) і на навколишнє середовище (перетворююча діяльність). Таким чином, процес соціалізації людини в істотній мірі виступає як результат двох процесів: перший з них визначається активністю самої людини, а другий – логікою розгортання зовнішніх проблемних ситуацій, які стосуються конкретно неї. На цьому рівні процес соціалізації проходить в дві стадії та відповідні до них етапи:

- **кореляційна стадія** (3-5 років). Цій стадії характерне передпонятійне інтуїтивне мислення дитини; зародження цілеспрямованої суспільної діяльності дітей в процесі, якої набувається досвід керівництва іншими дітьми, а також досвід підпорядкування;

вироблення установки на прийняття або відторгнення отримуваної інформації, в результаті якої кожному наступному джерелу інформації все складніше привести підлітка до своїх цінностей; формування ціннісних орієнтацій і установка на певну дію;

- **експансивна стадія** (6-10 років). Особистість прагне розширити свій соціальний кругозір, а пізнаване терміново поширити на всі пори свого існування. Формується самооцінка, відношення до себе й, як результат, вимоги до самого себе, осмислюються вчинки, при цьому в одних випадках вчинки впливають відразу за одержанням інформації, в інших вони виникають лише в результаті кількаразового повторення певних впливів ззовні, проходячи через етап узагальнення й закріплення.

Якщо особистість зв'язана з суспільством в особі соціальних інститутів і окремих груп, то вона знаходиться на *соціально-педагогічному рівні*, в ході якого молода людина проходить наступні стадії та етапи:

- **конвентивна стадія** (11-15 років), де відбувається активний пошук виходу з постійно виникаючих конфліктних ситуацій (звернення до друзів, батьків, інших дорослих), встановлення системи соціальних взаємин з навколишніми людьми, серед яких найбільшу цінність представляє думка товаришів і родини при сприятливому морально-психологічному кліматі, формуються норми й стереотипи поведінки
- **концептуальна стадія** (16-20 років) характерна виходом у самостійне життя та необхідністю самовизначення, вибором життєвого шляху в професійному плані, осмисленням й оцінкою своєї соціальної діяльності.

На кожній стадії вплив на індивіда здійснюється певним чином, направлено або спонтанно. Але найчастіше ці дві форми впливу доповнюють один одного, компенсуючи недоліки попередньої. Виділяють дві форми соціалізації підростаючого покоління: *спрямована* (цілеспрямована) і *ненаправлена* (спонтанна).

Спрямована форма соціалізації – це спеціально розроблена певним суспільством, зокрема колективом, система засобів впливу на людину для того, щоб сформувати її відповідно до мети і інтересів цього суспільства.

Ненаправлена, або стихійна форма соціалізації – це автоматичне формування певних соціальних навичок у зв'язку з постійним перебуванням індивіда в безпосередньому соціальному оточенні.

На шляху соціалізації молода людина стикається з основними функціями розвитку індивіда в суспільстві:

- **нормативно-регулятивна**, що формує й регулює життєдіяльність людини в колективі, за допомогою впливу на нього спеціальних соціальних інститутів, які визначають спосіб життя даного колективу в тимчасовому контексті;
- **індивідуально-перетворювальна**, що індивідуалізує людину за допомогою формування потребова-мотиваційної сфери, ідеалів і установок людини в системі соціальних взаємин;
- **ціннісно-орієнтаційна**, що формує систему цінностей, які визначають спосіб життя людини;
- **комунікативно-інформаційна**, що підводить людину до взаємин з іншими людьми, групами людей, системою, яка насичує людину інформацією з метою формування її способу життя;
- **прокреативна**, яка породжує готовність діяти певним чином;
- **творча**, у процесі реалізації якої народжується прагнення творити, відшукувати вихід з нестандартних ситуацій, відкривати й перетворювати світ навколо себе;
- **компенсаторна**, що заповнює дефіцит необхідних фізичних, психічних і інтелектуальних властивостей і якостей людини.

Резюмуючи вищесказане, можемо сказати, що соціалізація – це складний безперервний процес, який протікає на біологічному, психологічному й соціальному рівнях. Функції соціалізації не тільки розкривають, але й визначають процес розвитку індивіда й суспільства. Вони, реалізувавшись у комплексі, дають можливість індивідові виявити себе в певній сфері діяльності. Рівні соціалізації демонструють основу людської особистості, вплив соціальних інститутів на її формування, розглядаючи особистість як об'єкт, так і суб'єкт впливу особистості на себе й суспільство, а також суспільних інститутів на особистість. Оскільки соціальне середовище є явище динамічне, результатом соціалізації є все нові й нові якості, що здобуваються в процесі соціального життя, завдяки зав'язуванню нових зв'язків, взаємин з іншими людьми, спільнотами, системами.

Таким чином, все це говорить про те, що проблематика поняття процесу соціалізації є не досить розробленою і ще чекає свого подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про вищу освіту"// Освіта України. – 1999.
2. Макаренко А.С. Вибрані педагогічні твори. – К.: Радянська школа, 1947. – 281 с.

3. А.С. Макаренко, "Собрание сочинений в 4-х томах", Москва, "Правда" 1987 г.
4. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива. – М.: Просвещение, 1981. – 192 с.